

ȘTUNDIȘTII DIN CHIȘINĂU: FILE DE ISTORIE NECUNOSCUTE

Vasile FILAT

Doctorandul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

Ștundiștii din Chișinău: file de istorie necunoscute

Rezumat. Pe baza documentelor din diverse arhive din Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă, a presei (documentelor) timpului, autorul studiului a examinat problema activității ștundiștilor din Chișinău. Au fost depistate primele persoane care au împărtășit credința evanghelică (Nikita Șarohovici, Ivan Solovei și alții), au fost expuse cazuri de răspândire a Bibliei, a fost prezentată succint activitatea lui Iosif Rabinovici la casa de rugăciune „Noul Israel”. Studiul a demonstrat că la serviciile divine ale noii comunități evreiești veneau nu doar evrei, ci toți cei care doreau să asculte și să cunoască Cuvântul lui Dumnezeu. Autorul articolului demonstrează politica autorităților față de ștundiști: ei erau monitorizați, convingși să se dezică de credința lor și până la urmă – exilați în regiuni periferice ale Imperiului țarist.

Cuvinte-cheie: Chișinău, ștundiști, mișcări evanghelice, baptism.

Stundists from Chisinau: Unknown Pages of History

Abstract. On the basis of documents from various archives of the Republic of Moldova, Ukraine, the Russian Federation, the press (documents) of the time, the author of the study examined the issue of the activity of Stundists in Chisinau. The first people who shared the evangelical faith were identified (Nikita Șarohovici, Ivan Solovei and others), cases of the spread of the Bible were exposed, Iosif Rabinovici's activity at the “New Israel” house of prayer was briefly presented. The study demonstrated that not only Jews came to the divine services of the new Jewish community, but all those who wanted to hear and know the Word of God. The author of the article demonstrates the policy of the authorities towards the Stundists: they were monitored, convinced to renounce their faith and finally – exiled to peripheral regions of the Tsarist Empire.

Key words: Stundists, evangelical movements, baptism.

În conformitate cu datele ultimului recensământ, în Republica Moldova (RM) locuiesc 32.750 bapțiști, ceea ce constituie 1% din totalul populației și îi plasează pe locul doi în raport numeric după confesiunea majoritară, care este cea ortodoxă [1]. Comunitatea bapțiștilor din RM s-a implicat activ în realizarea diverselor proiecte sociale (ajutorarea bolnavilor, întreținerea azilurilor pentru bătrâni, școli de vară etc.). Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei a generat mase de refugiați. În așa condiții, Biserica bapțiștă a acordat asistență multor mii de refugiați din Ucraina, indiferent de credința sau lipsa acesteia a celor veniți. În acest context, este important să cunoaștem istoria comunității bapțiștine din țara noastră și, în mod special – cine au fost predecesorii bapțiștilor. În articolul de față ne-am propus să examinăm istoria ștundiștilor [2] de la Chișinău, rolul lor în crearea Bisericii bapțiștine.

Studiile noastre istoriografice au demonstrat că problema abordată a fost studiată fragmentar, în contextul altor subiecte ale Istoriei Basarabiei, că nu a existat un studiu la acest subiect [3]. Iată de ce este important să completăm acest gol al istoriografiei naționale. Cercetarea temei a continuat și după publicarea unei serii de materiale, iar în articolul de față am venit cu informații și sinteze noi.

Pentru realizarea scopului propus am utilizat documente din Arhiva Națională a Republicii Moldova (fondurile 6, 8, 18) referitoare la mișcările evanghelice din Basarabia, aflată sub ocupația țaristă, date statistice, întocmite de reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse (BOR), presiunile la care au fost supuși etc. Documente importante despre mișcarea ștundiștă din Basarabia au fost găsite în Arhiva Istorică de Stat a Rusiei din orașul Sankt Petersburg (fondul 797), precum și în Arhiva Centrală Istorică din Ucraina etc. De un real folos au fost documentele publicate în diverse ediții, cum ar fi, de exemplu, Кишиневские епархиальные ведомости (*Buletinul Eparhiei Chișinăului*), revista Духовный христианин (*Creștinul spiritual*) și altele.

Metodele folosite în realizarea studiului nostru au fost cele utilizate de știința istorică: analiza și sinteza, metoda comparativă, metoda critică. În expunerea materialului ne-am condus de principiul imparțialității, obiectivității, expunerii doar a adevărului etc.

În rezultatul studierii documentelor menționate mai sus am constatat următoarele: primii ștundiști din orașul Chișinău sunt menționați peste trei decenii după ce au apărut ștundiștii în sudul Basarabiei; conform raportului pentru anii 1894-1895 al Eparhiei Chișinăului despre activitatea școlilor parohiale, pentru prima dată sunt menționați în Chișinău 10 ștundiști [4]. În aprilie 1895, Maria Karabuli s-a plâns preotului ortodox Topalov că soțul ei, Afanasie, nu se mai închină la icoane și o oprește pe ea să se închine după ce el a fost convins de către un ofițerul Vorfolomei Zaincikovski, fost catolic, și de către Nikifor Varennikov. Afanasie mergea la adunările din casa lui Zaincikovski [5]. Aceștia preluaseră noile lor convingeri de la Nikita Șarohovici, care de 15 ani părăsise credința ortodoxă și în fiecare sâmbătă frecventa serviciile divine conduse de Iosif Rabinovici la casa de rugăciune „Noul Israel” [5, f. 1]. Prin Iosif Rabinovici a pornit o mare trezire spirituală printre evreii din Chișinău, care alcătuiau jumătate din populația orașului. La serviciile divine ale noii comunități evreiești veneau nu doar evrei, ci toți cei care doreau să asculte și să cunoască Cuvântul lui Dumnezeu. Nu știm dacă Nikita Șarohovici a primit Evanghelia la casa de rugăciune „Noul Israel” sau în altă parte, dar, fiind în oraș, primea zidire sufletească la adunarea condusă de Rabinovici. Preotul paroh l-a invitat pe misionarul orășenesc Vasili Kozak să viziteze împreună pe credincioșii din acest grup în mahalaua lor, numită Tăbăcăria Nouă, și să verifice cele spuse de Maria Karabuli. Ajunși la fața locului, s-au convins că în casele acestor oameni nu erau icoane, iar ei au confirmat că sunt ștundiști [5, f. 2]. Vecinii lor au depus mărturii că acești trei bărbați merg cu Evanghelia în mână și predică tuturor. Este de observat rapiditatea cu care au reacționat autoritățile eclesiastice ortodoxe. După ce preotul

Topalov i-a vizitat pe credincioși la 24 aprilie, în aceeași zi a depus raport la Consistoriul Eparhial. La 26 aprilie, raportul a fost studiat și, în aceeași zi, episcopul Arkadii a trimis o declarație guvernatorului Basarabiei cu cererea să intervină și să îngreudească activitatea ștundiștilor [6]. Măsurile cerute de el erau să-i exileze unde nu vor avea posibilitatea să propovăduiască și să răspândească învățătura lor și să fie supravegheați de poliție cu toată strictețea [6, f. 17]. Preotului Topalov i s-a cerut să supravegheze populația și, oricând apare o altă manifestare a ștundismului, să raporteze poliției și să meargă direct la procuror.

În procesul de anchetă, Vorfolomei Zaincikovski, care avea 45 de ani, a spus că nu a fost judecat anterior și de la naștere este catolic, dar nu se închină icoanelor, pentru că aceasta este idolatrie și este împotriva Cuvântului lui Dumnezeu. A scos din buzunar Noul Testament și a citat în fața anchetatorului Apocalipsa 19:20, care spune astfel: „Și fiara a fost prinsă. Și, împreună cu ea, a fost prins prorocul mincinos, care făcuse înaintea ei semnele cu care amăgise pe cei ce primiseră semnul fiarei și se închinaseră icoanei ei. Amândoi aceștia au fost aruncați de vii în iazul de foc, care arde cu pucioasă” (Apocalipsa 19:20). Chiar și după începerea anchetei, toți acești trei bărbați au continuat să viziteze oamenii din oraș pe la case, ca să le vestească Evanghelia, și despre aceasta au mărturisit mai mulți la poliție [5, f. 26]. Misionarul ortodox Vasilii Kozak venea să discute cu ei în fiecare sâmbătă, după ce ștundiștii se întorceau acasă de la serviciul divin condus de Iosif Rabinovici. Apoi venea la ei și duminica, și în alte zile de sărbătoare. Cel mai des se întâlnea cu ei la Nikita Șarohovici. Iarna discutau în casă, iar vara în aer liber și aceasta atrăgea vecinii. La 11 iunie 1895 l-au chemat pe profesorul de la Seminar, Serghii Margaritov, care le-a ținut o lecție de două ore și jumătate despre închinarea la icoane. Vizita profesorului a atras mulți oameni să asculte [7]. În aceeași lună iunie, Neofit, episcopul Chișinăului și Hotinului, și guvernatorul Basarabiei au cerut judecătorului ca Vorfolomei Zaincikovski, Nikifor Varennikov și Nikita

Șarohovici să fie cercetați sub arest și să fie judecați pentru „părăsirea credinței ortodoxe și trecere la secta ștundiștilor și pentru tentativă de a atrage pe alți ortodocși în aceeași sectă” [5, f. 29].

La judecată Afanasie Karabuli a negat învinuirile precum că ștundiștii ar fi vorbit de rău la adresa Bisericii Ortodoxe, ci a spus doar că Zaincikovski, care este cumătru cu el, i-a spus că trebuie să se închine Dumnezeului adevărat, iar soția lui Karabuli întreține relații imorale cu un amant și, pentru că a fost confruntată de soț, a făcut din credința lui pretext ca să-i facă rău și să se răzbune. Vorfolomei Zaincikovski nu a fost adus în fața judecătorului din lipsă de probe [5, f. 37]; putem presupune că el nu cădea sub incidența legii, pentru că nu era ortodox, ci catolic. Prin hotărârea judecătii din 23 decembrie 1895, Nikita Șarohovici, de 55 de ani, și Nikifor Varennikov, de 41 de ani, au fost condamnați la câte 6 luni de detenție pentru credința lor [5, f. 1]. Fiind mustrat aspru pentru faptul că a tolerat apariția sectei ștundiștilor în parohia sa, preotul bisericii Sfinții Petru și Pavel, de care aparținea mahalaua Tăbăcăria Nouă, unde se adunau creștinii evanghelici, a trimis un raport prin care se dezvinovăța și spunea că „de tolerarea sectei se face vinovat parohul care a fost înaintea lui, căci atunci a apărut secta ștundiștilor în parohie”. El, însă, a preluat parohia la data de 7 decembrie 1893. Deci, după cuvintele preotului, la această dată, în Chișinău, la Tăbăcăria Veche, deja exista o comunitate ștundistă [5, f. 32].

După arestarea ștundiștilor, misionarul ortodox Vasilii Kozak a încercat să aibă dezbatere cu molocanii din Chișinău, dar ei au spus că au nevoie să se consulte și nu au mai venit cu un răspuns. Nu este greu de priceput de ce au procedat așa după ce „dezbaterele teologice” cu ștundiștii s-au încheiat cu arestarea acestora. Nici după încarcerarea lui Nikita Șarohovici și Nikifor Varennikov, misionarul ortodox nu s-a liniștit. I-a vizitat în temniță pentru a împiedica efectele predicării lor acolo. Eforturile misionarului sunt o dovadă a zelului evanghelic manifestat de acești doi credincioși, care au procedat

ca Pavel și Sila când au fost închiși în temnița din orașul Filipi. Când venea misionarul Kozak, cei doi ștundiști erau aduși în școala penitenciarului, unde erau adunați mulți deținuți, iar uneori discuțiile aveau loc cu ei doi în celulă, în prezența străzii [8]. La 20 mai, cu o lună înainte de împlinirea termenului stabilit prin judecată, credincioșii ștundiști au fost eliberați datorită manifestului țarului. Șarohovici deodată s-a mutat cu traiul în Bender, iar Varennikov a mai locuit două luni în mahalaua Tăbăcăria Nouă și apoi a plecat împreună cu soția în Caucaz [8, p. 399]. Tot în anii '90 ai secolului al XIX-lea a fost exilat la Chișinău Ivan Solovei, un intelectual din regiunea Kiev. Fiind căsătorit și având împreună cu soția 5 copii, a fost silit de autorități ca în doar două săptămâni să-și vândă totul și să plece în regiunea Herson. Acolo a împrumutat de la niște evrei bani, ca să-și poată face o casă pentru familie, dar la scurt timp a fost exilat din nou într-un sat din apropierea Chișinăului. A fost nevoit să vândă totul, lăsând doar un cal bătrân, ca să poată transporta familia. În călătoria lungă de o lună au murit doi copii. Apoi a fost exilat și de la Chișinău. În drum spre Taurida a murit încă un copil. Din Taurida a fost exilat în satul Gherusi din Transcaucazia [8]. Nu dispunem de mărturii despre continuitatea grupului de ștundiști de la Chișinău și nici să fi avut vreo legătură cu biserica baptistă care a fost plantată peste 14 ani în acest oraș.

În anul 1901, doctorul Frederick William Baedeker a vizitat închisoarea din Chișinău și a distribuit Biblii deținuților. Doctorul Baedeker a fost un evanghelist și misionar german, care l-a primit pe Domnul Isus după ce a auzit Evanghelia de la lordul Radstock, cel prin care Dumnezeu a început trezirea spirituală printre familiile de nobili din Sankt Petersburg în anii '70 ai secolului al XIX-lea. Dr. Baedeker, la invitația lordului Radstock, a venit în Rusia și a reușit să obțină permis imperial pentru distribuția Biblii în închisori. Evanghelistul a activat timp de 18 ani în închisorile din Rusia și a vizitat toate temnițele din țară, făcând și două călătorii transiberiene, pline de greutate [10]. Prima călătorie a făcut-o cu Johann Kargel, de la Sankt

Petersburg până la Sahalin. În calea lor nu au omis nicio închisoare, niciun loc de exil, niciun convoi cu deținuți, ci au propovăduit Evanghelia la peste 40.000 de deținuți, distribuind 12.000 de copii ale Noului Testament [11]. El cunoștea limba rusă și, în loc de „Bună ziua”, se saluta cu cuvintele „Dumnezeu este dragoste”.

În anul 1901, pe când vizita închisorile din sudul Rusiei, a venit din Odesa la Chișinău [12]. Cu permisiunea guvernatorului Basarabiei, a distribuit Noul Testament la închisoarea din Chișinău (azi, Penitenciarul nr. 13, str. Bernardazzi, nr. 3).

Deținuții au fost adunați în curtea închisorii și, după ce a fost predicată Evanghelia, tuturor care știau carte le-a fost oferit Noul Testament [12, p. 105]. Un gardian s-a apropiat și a spus doctorului că au și un ucigaș închis în una din camerele reci, umede și întunecate din subsolul închisorii [12, p. 106]. Doctorul a cerut să fie condus la el și, când i-a oferit Noul Testament, deținutul a refuzat, spunând că nu știe să citească. Atunci doctorul Baedeker i-a spus că are o carte fără cuvinte, pe care o va putea citi și i-a arătat o carte cu doar trei pagini: una neagră, una roșie și una albă. În timp ce deținutul privea mirat, doctorul i-a spus următoarele: „Foaia neagră reprezintă păcatul negru – al tău și al meu. Păcatul împotriva lui Dumnezeu și a omului. Păcatul în inimă și păcatul în viață – negru ca noaptea, negru ca moartea, negru ca judecata care vine. Pagina roșie reprezintă sângele scump al Domnului Isus, singurul care poate spăla păcatul negru. El a fost vărsat pentru nelegiuirile noastre, prin rănile Lui suntem vindecați. Pagina albă reprezintă mântuirea desăvârșită a sufletului prin Domnul nostru Isus Hristos, iertarea Lui pentru orice păcat oferită celor care se pocăiesc și-L primesc pe Hristos, o îndreptățire deplină pe care o primește păcătosul prin credință în Hristos”. În timp ce ucigașul condamnat privea uimit și îi tremurau mâinile care țineau cartea, doctorul l-a întrebat dacă o va putea citi. Cu ochii plini de lacrimi, s-a întors spre el și i-a spus: „Da, o voi putea citi, slavă Domnului. Vă mulțumesc, domnule, că ați adus acest mesaj unui nenorocit ca mine” [12, p. 107].

Cercetările noastre au demonstrat că ștundiștii din Chișinău nu au avut o clădire pentru rugăciuni, nu aveau o organizare bună și se pare că nu au avut nici călăuzire spirituală din altă parte, afară de faptul că vizitau adunările „Noului Israel”, conduse de Iosif Rabinovici. Totuși, faptul că ei au fost dedicați studierii Sfințelor Scripturi și s-au adunat pe la case ca să cerceteze Biblia a lăsat o puternică mărturie despre ei. Vrajmașii lor spuneau că „umblau cu Biblia în mână și propovăduiau la toți”. Așa învinuire au adus și mai-marii din Ierusalim apostolilor, când spuneau că „au umplut cu învățătura lor Ierusalimul”. Dedicarea ștundiștilor în dorința să cunoască Cuvântul lui Dumnezeu și să-L urmeze pe Hristos le-a dat această îndrăzneală sfântă și nu s-au lăsat înspăimântați de autorități sau de temniță. Doar în cer vom ajunge să cunoaștem roadele acestor oameni, dar mărturia lăsată de ei este frumoasă și, dacă creștinii evanghelici din Chișinău s-ar dedica cercetării Scripturilor și propovăduirii cum au făcut-o acești câțiva oameni, am putea fi martorii unei mari treziri spirituale în oraș și în toată țara.

Note și referințe bibliografice:

1. *Religia în Republica Moldova*, [online]. [Accesat: 06.5.2023]. Disponibil pe Internet la adresa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Religia_%C3%AEn_Republica_Moldova

2. Noțiunea *ștundist* provine de la cuvântul german *Stude*, ceea ce înseamnă „oră” și se referă la practica de a rezerva o oră pe zi pentru studierea Bibliei. *Ștundiștii* au fost predecesorii mai multor grupuri protestante evanghelice din Basarabia și Ucraina (perioada țarismului).

3. Filat, Vasile. *Istoria ștundiștilor din Chișinău*. În: „Istoria mișcărilor evanghelice din Basarabia în perioada țaristă (1812-1918)”, Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2021, p.135-139, [online]. [Accesat: 30.7.2023]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://moldovacrestina.md/istoria-stundistilor-din-chisinau/>

4. *Отчетъ о церковно-приходскихъ школахъ и школахъ грамоты Кишиневской епархіи за 1894-95 учебный годъ*. În: „Кишиневские епархиальные ведомости (КЕВ)”, nr. 22, 1895, p. 799.

5. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 208, inv. 3, d. 2720, f. 24.

6. ANRM, F. 208, inv. 3, d. 2251, f. 15.

7. *Отчетъ Миссіонерскаго комитета Кишиневской епархіи за 1895 г.* În: „КЕВ”, nr. 15, 1897, p. 331.

8. *Извлечение изъ отчета Миссіонерскаго комитета Кишиневской епархіи за 1896 годъ*. În: „КЕВ”, nr. 18, 1897, p. 398.

9. *The Baptist Missionary Magazine*, nr. 4, 1898, p. 129.

10. Kuznetsova, Miriam R. *Early Russian Evangelicals (1874-1929)*, Pretoria, 2009, p. 121.

11. Синичкин, Алексей Валерьевич. *Очерки по истории евангельских христиан-баптистов России*, Сакраменто, 2017, p. 19.

12. Latimer, Robert Sloan. *Dr. Baedeker and His Apostolic Work in Russia*, London, 1907, p. 205.